

Зарубіжні авторські зібрання

Теодор

райзер

Фінансист.
Титан. Стоїк
Трилогія бажання

Харків
«ФОЛІО»
2024

Фінансист

Переклад О. А. Концевич

1

Філадельфія, де народився Френк Алджернон Ковпервуд, налічувала колись понад двісті п'ятдесят тисяч мешканців. Місто рясніло красивими парками, величними будівлями і пам'ятниками старовини. Чимало з того, чим послуговуємось ми, в часи тодішні ще не існувало — телеграфу, телефону, доставки товарів додому, міської поштової мережі й океанських пароплавів. Не було навіть поштових марок і рекомендованих листів. Ще не з'явилася конка. В межах міста курсували незліченні омнібуси, а для далеких подорожей слугувала мережа залізниць, що повільно розвивалася, та все ще була тісно пов'язана з судноплавними каналами.

Френк народився в родині дрібного банківського службовця, але десять років по тому, коли хлопчик почав допитливо і пильно приглядатися до навколишнього світу, помер голова правління банку; всіх службовців відповідно підвищили на посадах, і містер Генрі Вортінгтон Ковпервуд «успадкував» місце помічника касира з щедрим (за його тодішніми уявленнями) річним окладом в три з половиною тисячі доларів. Він одразу ж радісно повідомив дружині про своє рішення перебраться з будинку 21 по Батнвуд-стріт в помешкання 124 по Нью-Маркет-стріт: і район не такий глухий, і будинок — триповерховий цегляний, коротше, нинішнє житло Ковпервуда не витримувало жодного порівняння з ним. У них були всі підстави вважати, що з часом вони переїдуть в ще просторіше приміщення, але поки і так було непогано. Містер Ковпервуд від щирого серця дякував долі.

Генрі Вортінгтон Ковпервуд вірив лише в те, що бачив на власні очі, і був цілком задоволений своїм становищем: це відкривало йому можливість стати банкіром в майбутньому. На той час він був показним мужчиною — високий, худорлявий, підтягнутий, з вдумливим поглядом і пещеними, коротко підстриженими бакенбардами, що доходили майже до мочок вух. Верхня губа, що напродив далеко відстояла від довгого і прямого носа, завжди була чисто виголена, так само як і загострене підборіддя. Густі чорні брови відтіняли зеленкувато-сірі очі, а коротке прилизане волосся розділяв акуратний проділ. Він незмінно носив сюртук — у тодішніх фінансових колах це вважалося «гарним тоном» — і циліндр. Нігті тримав у бездоганній чистоті. Враження він справляв дещо суворе, але суворість його була удавана.

Прагнучи виділитися в суспільстві і в фінансовому світі, містер Ковпервуд завжди ретельно зважував, з ким і про що він говорить. Він зазвичай остерігався висловлювати різкі або непопулярні в його колі думки з соціальних або політичних питань, і, певна річ, спілкуватися з людьми з поганою репутацією. Утім, треба зауважити, що він не мав певних політичних переконань. Він не був ані прихильником, ані противником рабовласництва, хоча атмосфера тоді була просякнута боротьбою між аболіціоністами і прихильниками рабства. Ковпервуд твердо вірив, що на залізниці можна нажити чималі статки, аби був достатній капітал, і ще одна дивна штука — особиста здатність викликати до себе довіру. На його переконання, Ендрю Джексон був абсолютно не правий, виступаючи проти Ніколаса Бідла¹ і Банку Сполучених Штатів, — ця проблема хвилювала тоді всі уми. Він був украй стурбований потоком «дutih грошей», які перебували в обігу, і раз у раз потрапляли в його банк, який, звичайно, все ж враховував їх і з вигодою для себе, знову пускав в обіг, видаючи їх жадібним до позик клієнтам. Третій філадельфійський національний банк, в якому він служив, містився в діловому кварталі, який на ту пору вважався центром всього американського фінансового світу; власники банку займалися також грою на біржі. «Банки штатів», великі й дрібні, з'являлись тоді на кожному кроці; вони щедро випускали свої банкові білети на базі ненадійних і нікому не відомих активів і з неймовірною швидкістю вилітали в трубу або навіть призупиняли платежі. Поінформованість у всіх цих справах була неодмінною умовою діяльності містера Ковпервуда, через що він і став втіленням обережності. На жаль, йому не вистачало двох якостей, необхідних для успіху на будь-якому терені: особистої чарівливості і далекоглядності. Значним фінансистом він не міг би стати, але йому все ж таки світила непогана кар'єра.

Місіс Ковпервуд була жінкою побожною; маленька, зі світло-каштановим волоссям і ясними карими очима, вона в молодості здавалася досить привабливою, але з роками стала дещо манірною, її повністю поглинули повсякденні турботи. До своїх материнських обов'язків з виховання трьох синів і доньки вона ставилася дуже серйозно. Хлоп'ята, на чолі зі старшим, Френком, були для неї джерелом постійних тривог, бо раз у раз зчиняли «вилазки» в різні кінці міста, вона побоювалася, що вони водитимуться з поганою компанією, бачитимуть і слухатимуть те, що в їхньому віці не належало ані бачити, ані чути.

Френк Ковпервуд уже десятирічним поводився, наче природжений заводіяка. І в початковій, і середній школі всі вважали, що на його здоровий глузд можна покластися за будь-яких обставин. Характер у нього був незалежний, сміливий і завзятий. Політика і економіка вабили його з дитинства. Книги його не цікавили. Який він був тоді? Стрункий, широкоплечий, статуристий хлопець із відкритим лицем, очі великі, ясні і сірі; широкий лоб, темно-каштанове, стрижене бобриком волосся. Увесь поривистий і самовпевнений. Всіх і кожного дістаючи запитаннями, він наполягав на вичерпних, розумних відповідях. Френк мав чудове здоров'я, прекрасний апетит і повновладно

---

¹ Ендрю Джексон — сьомий президент США (1829—1837); Ніколас Біدل — голова правління Банку США.

командував братами: «Ну-бо, Джо!», «Хутчіше рухайся, Еде!» Його команди звучали не грубо, проте авторитетно, і Джо з Едом корилися. Вони з дитинства звикли дивитися на старшого брата як на ватажка, з чікими словами слід рахуватися.

Він постійно невтомно розмірковував. Усе на світі вражало його, бо він не знаходив відповіді на головне питання: що це за штука така — життя, і як воно влаштоване? Звідки взялися на світі люди? Яке їхнє призначення? Хто поклав усьому початок? Мати розповідала йому біблійні легенди про Адама і Єву, але він у це якось не повірив.

Ковпервуди жили неподалік рибного ринку; по дорозі до батька у банк або під час будь-якої «вилазки» з братами після шкільних уроків Френк любив зупинитися перед вітриною, в якій був виставлений акваріум; рибалки з затоки Делавер нерідко поповнювали його всілякими дивами з морських глибин. Одного разу він побачив там морського коника — крихітне створіння, що трохи скидалось на конячку. Іншим разом угледів електричного вугра, чії властивості пояснило знамените відкриття Бенджаміна Франкліна. Одного чудового дня в акваріум пустили омара і каракатицю, і Френк став очевидцем картини, яка запам'яталася йому на все життя і чимало допомогла зрозуміти. З розмов цікавих роззяв він дізнався, що омарові не давали ніякої їжі, оскільки його законною здобиччю вважалася каракатиця. Омар лежав на золотистому піщаному дні скляного акваріума і, здавалося, нічого не помічав. Неможливо було визначити, куди дивляться чорні намистинки його очей, либонь, вони не відривалися від каракатиці. Безкровна і восковидна, схожа на шматок сала, вона пересувалася поштовхами, мов торпеда, але нещадні хижі клешні щоразу відривали нові шматки від її тіла. Омар, немов викинутий катапультю, кидався туди, де, здавалося, дрімала каракатиця, а та, стрімко сахнувшись, ховалася за чорнильною хмаркою, яку залишала за собою. Але і цей маневр не завжди був успішний. Шматки її тіла і хвоста все частіше залишалися в лещатах морського чудовиська. Юний Ковпервуд щодня прибігав сюди і, як зачарований, стежив за ходом поединку.

Одного ранку він стояв перед вітриною, мало не притулившись носом до скла. Від каракатиці залишався вже тільки безформний жмут; майже порожній був і її чорнильний мішечок. Омар причаївся в кутку акваріума, мабуть, приготувавшись до рішучих дій.

Хлопчик простоював біля вікна майже весь вільний час, заворожений цією жорстокою сутичкою. Тепер уже скоро, може, через годину, а може, завтра, каракатиці не стане; омар її просто поглине. Френк перевів очі на зелений, з мідним відливом руйнівний тулуб у кутку акваріума. Цікаво, чи скоро це трапиться? Мабуть, ще сьогодні. Увечері треба буде знову прибігти сюди.

Вечір настав, і що ж? Очікуване сталося. Біля вітрини стояла зграйка людей. Омар забився у кут, перед ним лежало перерізане навпіл, майже вже з'їдене тіло каракатиці.

— Дорвався нарешті! — промовив хтось поруч. — Я тут давно стою: з годину тому омар раптом як кинеється і як схопить її! А бідолаха вже геть виснажилася, у неї забракло спритності. Вона була метнулася від нього, але омар вже давно підстерігав найменший її порух і ось сьогодні, нарешті, її уколошкав.

Френк дивився широко розплющеними очима. Яка прикрість, що він упустив цю мить! На секунду в ньому ворухнувся жаль до бідолашної каракатиці. Потім він перевів погляд на переможця.

«Так воно і мало, зрештою, статися, — подумки виснував він. — Каракатиці не вистачало спритності». Він спробував обміркувати те, що сталося. «Каракатиця не могла вбити омара, — у неї для цього не було жодної зброї. Омар натомість міг убити каракатицю, — він прекрасно озброєний. Каракатиці нічим було харчуватися, а перед омаром була здобич — каракатиця. До чого це повинно було призвести? Чи існував інший варіант? Ні, вона була приречена», — міркував він, підходячи до будинку.

Цей випадок вривався Френкові в пам'ять надовго. Певною мірою він давав відповідь на загадку, що давно мучила його: як улаштоване життя? Ось так усе живе й існує — одне за рахунок іншого. Омари пожирають каракатиць та інших істот. А хто споживає омарів? Зрозуміло, людина. Ну так, ось вона, розгадка! Ну, а хто пожирає людину? — тут же запитав він себе. Невже інші люди? Ні, дикі звірі. А ще — індіанці і людоджери. Окрім того, безліч людей гине в морі і від нещасних випадків. Він не був упевнений в тому, що певні люди, скажімо, живуть за рахунок інших, але вони вбивають одне одного — це він знав. Взяти хоча б війни, вуличні бійки, погроми. Погром Френк бачив якось на власні очі. Він повертався зі школи, аж тут натовп напав на редакцію газети «Паблік леджер». Батько пояснив йому, що спричинило це. Пристрасті розгорілися через рабів. Так, звичайно! Одні люди живуть за рахунок інших. Раби — вони ж теж люди. Через це й панувало в ті часи таке збудження. Білі люди вбивали інших людей — чорношкірих.

Френк повернувся додому, неабияк задоволений зробленими висновками.

— Мамо! — крикнув він, щойно переступивши поріг. — Нарешті він її вбив!

— Хто? Кого? — здивовано запитала матір. — Іди мити руки.

— Таж омар, про якого я вам із татом розповідав! Зжер таки каракатицю!

— Шкода... Але що ж тут цікавого? Та мий руки хутчіш!

— Ого, таку штуку нечасто доводиться бачити! Я, наприклад, бачив це уперше.

Він вийшов у двір, де була водопровідна колонка і поруч із нею — вкопаний в землю столик, на якому стояло відро з водою і блискуча бляшана мийниця. Френк вимив обличчя і руки.

— Тату, — звернувся він до батька після вечері, — пам'ятаєш, я тобі розповідав про каракатицю?

— То й що?

— Ну так от — її вже немає! Омар її зжер.

— Он як... — недбало кинув батько, продовжуючи читати газету.

Але Френк ще упродовж місяців розмірковував над баченим, над життям, з яким він зіткнувся, бо його вже починали цікавити питання, ким він буде і як складеться його доля. Спостерігаючи за батьком, який рахував гроші, він вирішив, що найпривабливішою є банківська справа. А Третя вулиця, де служив його батько, здавалася йому найкрасивішою, найчудовішою вулицею в світі.

Дитинство Френка Алджернона Ковпервуда минало серед сімейного затишку і благополуччя. Батнвуд-стрит, вулиця, де він прожив до десяти років, припала б до душі будь-якому хлопчикові. Вона була забудована переважно двоповерховими особнячками з червоної цегли з низьким ганком з білого мармуру і такими ж наличниками на дверях і вікнах. Уздовж вулиці були густо насаджені дерева. Дорога, викладена округлою бруківкою, після дощу блищала чистотою, а від червоних цегляних тротуарів, завжди трохи вогкуватих, віяло прохолодою. Позаду кожного будиночка було затишне подвір'я, поросле деревами, бо земельні ділянки тут тяглися футів на сто завширшки, будинки ж розташовувались близько до дороги, і за ними залишалось багато вільного простору.

Батьки Ковпервуда, люди досить простодушні й щирі, вміли радіти і веселитися разом зі своїми дітьми. Тому до моменту, коли батько вирішив перебратися в новий будинок на Нью-Маркет-стрит, сім'я, в якій після народження Френка кожні два-три роки примножувалося по дитині (поки дітей не стало четверо), була жвавим маленьким світом. Відколи Генрі Вортінгтон Ковпервуд посів відповідальнішу посаду, його зв'язки безперервно ширилися, і він мало-помалу ставав помітною персоною. Він познайомився з багатьма найсоліднішими вкладниками свого банку. Оскільки ж у службових справах йому доводилося бувати і в інших банкірських домах, його стали вважати «своїм» і в Банку Сполучених Штатів, і у Дрекселів, Едвардів, і в багатьох інших. Біржові маклери знали його як представника міцної фінансової компанії, і він всюди вважався людиною не так видатного розуму, як дуже чесною і добропорядною.

Юний Ковпервуд все більше вникав в деталі батьківських справ. По суботах йому часто дозволяли приходити в банк, і він із неабияким інтересом спостерігав за ходом маклерських операцій, як спритно обмінюються всілякі папери. Йому хотілося дізнатися, звідки беруться всі ці цінності, для чого клієнти звертаються в банк за обліком векселів, чому банк такий облік здійснює і що люди роблять з отриманими грошима. Батько, вдоволений, що син цікавиться його справою, охоче давав йому пояснення. Отож Френк досить рано — між десятьма і п'ятнадцятьма роками — вже склав собі досить повне уявлення про фінансову систему Америки. Він знав, що таке банк штату, і в чому його відмінність від Національного, чим займаються маклери, що таке акції і чому їх курс постійно коливається. Він почав усвідомлювати значення грошей як засобу обміну і зрозумів, що будь-яка вартість обчислюється в залежності від основної — вартості золота. Він був фінансистом за самою своєю природою і все пов'язане з цією важкою наукою схоплював на льоту, як ото поет схоплює найтонші переживання, всі відтінки почуттів. Золото — цей засіб обміну — неймовірно його приваблювало. Дізнавшись від батька, як воно добувається, хлопчик часто уві сні бачив себе власником золотоносних копалень. Як він жадав, щоб сон обернувся на дійсність! Не менший інтерес викликали в нього акції і облигації. Приміром, він дізнався, що бувають акції, не варті навіть паперу, на якому вони надруковані, але є й інші, що цінувалися набагато вище свого номіналу.

— Ось, синку, подивись, — сказав йому одного разу батько, — такі папірці не часто зустрічаються в наших краях.

Йшлося про акції Британської Ост-Індської компанії, закладені за дві третини номіналу, в забезпечення стотисячної позики. Вони належали одному філадельфійському магнату, котрий мав потребу в готівці. Юний Ковпервуд зі жвавою цікавістю розглядав пачку паперів.

— А так на око й не скажеш, що вони варті грошей, — зауважив він.

— Їхня ціна вчетверо вища за їхній номінал, — посміхаючись відповів батько.

Френк знову взявся розглядати папери.

— «Британська Ост-Індська компанія», — прочитав він уголос. — Десять фунтів. Це десь близько п'ятдесяти доларів.

— Сорок вісім доларів і тридцять п'ять центів, — діловито уточнив батько. — Знаєш, була б така пачка у нас — не було б потреби працювати з ранку до вечора. Зверни увагу, вони майже новісінькі — рідко бувають в обігу. Закладені вони, мабуть, уперше.

Потримавши пачку в руках, юний Ковпервуд повернув її батькові, дивуючись величезній розгалуженості фінансової мережі. Що це за Ост-Індська компанія? Чим вона займається? Батько пояснив йому.

Удома Френк також чув розмови про капіталовкладення і про ризиковані фінансові операції. Його зацікавила розповідь про вельми цікаву людину, такого собі Стімберджера, — помітного спекулянта зі штату Вірджинія, який перепродував м'ясо і недавно заявився до Філадельфії, приваблений надіями на масштабний і легкий кредит. Стімберджер, за словами батька, був пов'язаний з Ніколасом Бідлом, Ларднером та іншими ватажками Банку Сполучених Штатів, і навіть дуже дружний з деким із них. Так чи інакше, але він домагався від цього банку майже всього, чого хотів. Він здійснював найбільші закупівлі худоби у Вірджинії, Огайо та інших штатах і фактично монополізував м'ясну торгівлю на сході країни. Це був здоровань із пикою, що вельми нагадувала, за словами містера Ковпервуда, свиняче рило. Він незмінно ходив у високій бобровій шапці і довгому просторому сюртуку, що огортав його могутнє тіло. Стімберджер примудрився підняти ціни на м'ясо до тридцяти центів за фунт, чим викликав шквал обурення серед дрібних торговців та споживачів, і зажив собі недобру славу. Заявляючись у фондовий відділ філадельфійського банку, він приносив з собою тисяч на сто або й двісті короткострокових зобов'язань Банку Сполучених Штатів, випущених купюрами по тисячу, п'ять і десять тисяч доларів — терміном на рік. Ці зобов'язання приймалися з розрахунку на десять-дванадцять відсотків нижче номіналу, а сам він зобов'язувався за них Банку Сполучених Штатів векселем на повну суму терміном на чотири місяці. Гроші, що йому належалися, він отримував у фондовому відділі Третього національного банку альпарі¹ пачками банкнот з різних банків, що знаходились у Вірджинії, Огайо і Західній Пенсильванії, оскільки саме в цих штатах він переважно і проводив свої розрахунки. Третій національний банк

---

¹ Альпарі — відповідність номіналу.

мав від чотирьох до п'яти відсотків зиску з основної угоди, та ще й утримував облікові відсотки з західних штатів, що теж давало чималий прибуток.

У розповідях батька часто згадувався якийсь Френсіс Гранд, знаменитий вашингтонський журналіст, який грав чималу роль за лаштунками конгресу США, — великий майстер винюхувати всілякі секрети, особливо стосовно фінансового законодавства. Секретні справи президента і кабінету міністрів, а також сенату і палати представників, здавалося, були для нього відкритою книгою. Свого часу Гранд, за посередництвом двох чи трьох маклерських контор, скуповував великими партіями боргові зобов'язання і облигації Техасу. Ця республіка, яка боролася з Мексикою за свою незалежність, випустила ряд позик на суму в десять—п'ятнадцять мільйонів доларів. Передбачалося включити Техас в низку штатів США, і в зв'язку з цим через конгрес був проведений законопроект про асигнування п'яти мільйонів доларів в рахунок погашення колишньої заборгованості республіки. Гранд пронюхав про це, так само як і про те, що частина боргових зобов'язань, з огляду на особливі умови їх випуску, буде оплачена повністю, інші ж — зі знижкою, і що заздалегідь вирішено інсценувати провал законопроекту на певній сесії, щоб відлякати тих, хто, почувши про таку комбінацію, надумав би з метою наживи скуповувати давні зобов'язання. Гранд поставив до відома Третій національний банк (а отже, про це дізнався і помічник касира Ковпервуд). Той розповів усе дружині, а через неї це дійшло до Френка — його ясні великі очі загорілися. Він запитував себе: чому батько не скористається нагодою і не придбає облигації Техаської республіки особисто для себе? Адже він сам казав, що Гранд і ще трое-четверо спритників нажилися на цьому — тисяч по сто зиску! Либонь, тато вважав це не цілком законним (хоча і протизаконного тут, власне, нічого не було). Чому б не винагородити себе за таку позалаштункову обізнаність? Френк вирішив, що його батько — надміру чесний, надто обачний. От коли він сам виросте і стане біржовиком, банкіром і фінансистом — то вже, звичайно, не пропустить такої нагоди!

Якраз саме тоді до Ковпервудів приїхав родич, який ніколи раніше їх не відвідував, — Сенека Девіс, брат місіс Ковпервуд. То був білолиций, рум'яний і блакитноокий здоровань, зростом в п'ять футів і дев'ять дюймів, міцний, круглоголовий, із блискучою лисиною, обрамленою кучерявими кущиками золотаво-рудого волосся. Одягався він досить елегантно, ретельно дотримуючись моди — квітчастий жилет, довгий сірий сюртук і циліндр (невід'ємний атрибут успішної людини). Він полонив Френка з першого погляду. Містер Девіс був плантатором, володів великим ранчо на Кубі. Він розповідав хлопцеві про життя на острові — про заколоти, засідки, люті сутички з мачете в руках на його власній плантації і про безліч інших цікавих речей. Він привіз із собою купу грошей, цілу колекцію індіанських цікавинок і кількох невідлуків. Один із них — Мануель, високий і худий негр — невідлукно перебував при ньому, вочевидь, як його охоронець. Містер Девіс експортував зі своїх плантацій цукор-сирець, який вивантажували в Південній гавані Філадельфії. Дядько зачарував Френка своєю простацькою життєрадісністю, що здавалася в цій спокійній і стриманій сім'ї навіть дещо грубуватою і розв'язною.

Нагрянувши у недільний вечір несподівано й негадано, дядько викликав у сім'ї радісний захват.

— Та що ж це таке, сестрице! — вигукнув він, ледве угледівши місіс Ковпервуд. — Ти анітрохи не поглядшала! А я ж бо думав, коли ти виходила заміж за свого поважного Генрі, що тебе рознесе, як оце мене. Ні, ви тільки погляньте! Слово честі, вона і п'яти фунтів не важить!

І, обхопивши Ненсі-Арабеллу за талію, він підкинув її угору на превеликий подив дітлахів, які зроду не бачили такого безцеремонного поводження з їхньою матір'ю!

Генрі Ковпервуд був дуже задоволений і втішений приїздом багатого родича: п'ятнадцять років тому, коли вони щойно одружилися, Сенека Девіс просто не удостоював його увагою.

— Ви тільки погляньте на цих бліденьких городян, — гомонів дядько, — пички немов борошном обсипані. От би малюкам приїхати на моє ранчо — позасмагати трішки! Просто воскові ляльки, та й годі! — З цими словами він ущипнув за щоку п'ятирічну Анну-Аделаїду. — Мушу сказати, Генрі, ви тут незлецьки влаштувалися, — продовжував він, критично оглядаючи вітальню нічим не примітного триповерхового будинку.

Кімната ця (розміром двадцять футів на двадцять чотири), облаштована панелями під вишневе дерево і обставлена новим гарнітуром в стилі Шератон, виглядала дещо незвично, але загалом приємно. Коли Генрі Ковпервуд став помічником касира, він виписав з Європи фортепіано (велика розкіш за тодішніми мірками). Кімнату прикрашали і інші рідкісні речі: газова люстра, акваріум із золотими рибками, кілька чудово відполірованих мушель химерної форми і мармуровий купідон з кошичком квітів у руках. Було літо, в прочинені вікна заглядали дерева, тішачи погляд, затіняючи своїми кронами цегляні тротуари. Дядько Сенека неквапно вийшов у двір.

— Дуже приємний куточок, — зауважив він, стоячи під розлогим берестом і оглядаючи подвір'я, почасти вимощене цеглою і обнесене цегляним парканом, по якому вився дикий виноград. — А де ж у вас гамак? Невже ви влітку не чіпляєте тут гамак? У Сен-Педро у мене їх десть аж шість чи сім на подвір'ї.

— Ми якось не подумали про гамак, адже кругом сусіди. Але це було б пречудово, — усміхнулася місіс Ковпервуд. — Завтра ж попрошу Генрі його купити.

— Та я привіз із собою кілька штук! Вони у мене в скрині, в готелі. Мої чорношкірі на Кубі самі плетуть їх. Я вам завтра вранці пришлю один з Мануелем.

Він мимохідь зірвав листок винограду, смикнув за вухо Едварда, затим пообіцяв Джозефу, молодшому з хлопчаків, подарувати індіанський томагавк і повернувся в будинок.

— Ось цей хлопчина мені подобається, — сказав він трохи згодом, поклавши руку на плече Френка. — Як його повне ім'я, Генрі?

— Френк Алджернон.

— Гм! Треба було назвати його якось інакше, як-от мене. У цьому хлопчині щось є... Приїжджай до мене на Кубу, синку, я з тебе зроблю плантатора.

— Мене до цього не тягне, — відказав старший син Ковпервуда.

— Принаймні, відверто сказано! Що ж ти маєш проти моєї пропозиції?

— Нічого. Тільки я не знаю цієї справи.

— А яку ти знаєш?

Хлопчик посміхнувся не без лукавства.

— Я поки що мало знаю.

— Ну, гаразд, а що тебе цікавить?

— Гроші.

— Он воно що! Значить, це у нього в крові — по слідах татуса пішов. Що ж, це незлецьке! І міркує він, як мужчина. Ну, хлопче, ми з тобою ще поговоримо. Схоже, Ненсі, що у тебе росте фінансист. Він дивиться на речі, як справжній ділок.

Дядько уважніше поглянув на Френка. У цьому рішучому хлопцеві, безсумнівно, відчувалася сила. Його великі і ясні сірі очі таїли якісь думки. Вони багато чаїли в собі і нічого не виказували.

— Цікавий хлопчина, — сказав містер Девіс зятеві. — Мені подобається його завзятість. У вас гарні діти.

Містер Ковпервуд тільки посміхнувся. Ну, що ж, цей дядечко, коли йому так сподобався Френк, може багато чого для нього зробити. Приміром, залишити йому згодом частину своїх статків (містер Девіс був багатий і неодружений).

Дядько Сенека згодом став часто бувати у Ковпервудів і завжди у супроводі свого чорношкірого охоронця Мануеля, який, на превеликий подив дітей, говорив по-англійськи і по-іспанськи. Френк усе більше і більше цікавив дядька.

— Коли хлопчина підросте і вирішить, ким він хоче бути, я допоможу йому стати на ноги, — зауважив якимсь містер Девіс у розмові з сестрою. Та гаряче подякувала йому.

Дядько розмовляв із Френком про його заняття в школі і виявив, що хлопця мало цікавлять книги, та й узагалі більшість шкільних предметів. Граматика — просто нудота, як і література. Латина — просто марне гаяння часу. Історія? — ну, це ще сьак-так...

— Я люблю рахівництво і математику, — заявив Френк. — А взагалі-то мені б хотілося покінчити з цим і взятися нарешті до справжнього діла.

— Зарано ще, друже, — усміхнувся дядько. — Скільки тобі? Чотирнадцять?

— Тринадцять.

— Ну от, бачиш, раніше шістнадцяти кинути школу не можна. Ще краще — провчитися років до сімнадцяти-вісімнадцяти. Це тобі не зашкодить. Дитинства потім не повернеш, любий хлопче.

— Мені нецікаво бути хлопчиком. Я вже хочу працювати.

— Не квапся, синку. Все 'дно озирнутися не встигнеш — і ти вже дорослий. Ти ж, здається, мітиш у банкіри?

— Так, дядьку.

— Ну, що ж, Бог дасть, і коли час прийде — я допоможу тобі на перших порах, якщо ти не передумаєш. Дивись лишень, поведься добре. На твоєму місці я б попрацював рік-два у великій хлібно-комісійній конторі. Там можна набратися досвіду. Ти дізнаєш-

ся багато такого, що згодом тобі знадобиться. А поки зміцнюй здоров'я і вчися. Коли буде треба, сповісти мене, де б я не знаходився. Напиши і як тобі ведеться.

Він подарував хлопчині золоту монету в десять доларів, щоб той відкрив собі рахунок у банку. Не дивно, що цей жвавий, впевнений у своїх силах і ще не пригнічений життям хлопець позитивно налаштував містера Девіса до всієї сім'ї Ковпервудів.

3

Коли Френкові Ковпервуду було чотирнадцять, він вперше в житті вдався до комерційної оборудки. Одного разу, проходячи по Фронт-стрит, вулиці імпортуєчих і оптових фірм, він завважив аукціонний прапорець над дверима оптово-бакалійної крамниці. Зсередини чувся голос аукціоніста:

— Хто запропонує гарну ціну за партію чудової яванської кави? Оптова ринкова ціна на сьогоднішній день — сім доларів тридцять два центи за мішок. Скільки даєте? Скільки даєте? Партія йде тільки повністю. Скільки даєте?

— Вісімнадцять доларів, — вигукнув крамар, що стояв біля дверей (власне, лише для того, щоб започаткувати торги).

Френк зупинився.

— Двадцять два, — сказав якийсь голос.

— Тридцять! — почувся вигук.

— Тридцять п'ять! — втрутився ще хтось.

Ціна дійшла до сімдесяти п'яти доларів (що становило менше половини реальної вартості кави).

— Сімдесят п'ять доларів... Сімдесят п'ять! — вигукував аукціоніст. — Хто більше? Сімдесят п'ять доларів — раз. Хто дасть вісімдесят? Сімдесят п'ять доларів два... — він зробив паузу і драматичним жестом заніс руку. Потім різко опустив її. — Продано містерові Сайласу Грегорі за сімдесят п'ять доларів! Запишіть, Джеррі, — звернувся він до свого рудого веснянкуватого помічника, і одразу перейшов до продажу іншої партії бакалійного товару — одинадцяти діжок крохмалю.

Юний Ковпервуд швидко зметукував. Ринкова ціна кави (якщо вірити аукціоністові) сім доларів тридцять два центи за мішок; значить, крамар, що купив партію за сімдесят п'ять доларів, може тут же заробити вісімдесят шість доларів чотири центи, а продавши каву в роздріб, — іще більше. Наскільки йому пригадується, мати платити двадцять вісім центів за фунт. З підручниками під пахвою Френк присунувся ближче і став ще уважніше стежити за процедурою торгів. Діжечка крохмалю, як він незабаром почув, вартувала десять доларів, а тут її продали за шість. Кілька діжок оцту пішли з молотка за третину своєї вартості. Френку страшенно захотілося взяти участь у торгах, але в кишені ж лише дріб'язок. Аукціоніст завважив хлопчика, що стояв просто перед ним. Він був вражений серйозністю і завзятістю, написаними на його обличчі.

— Пропоную партію чудового кастильського мила — сім ящиків, ні більше і ні менше. Воно, аби ви знали, якщо ви взагалі хоч трохи розумієтеся на милі, коштує

нині чотирнадцять центів за брусок. А за ящик з вас візьмуть не менше одинадцяти доларів сімдесяти п'яти центів. Скільки даєте? Скільки даєте?

Він говорив швидко, зі звичайними інтонаціями аукціоніста і надмірним пафосом, але на юного Ковпервуда це не діяло. Він жваво підрахував. Сім ящиків по одинадцять сімдесят п'ять — усього вісімдесят два долари двадцять п'ять центів. А якщо ця партія піде за півціни... Якщо вона піде за півціни...

— Дванадцять доларів! — запропонував хтось.

— П'ятнадцять! — підвищив ціну інший.

— Двадцять! — крикнув третій.

— Двадцять п'ять! — додав четвертий.

Далі пішли надбавки по одному долару, бо кастильське мило загалом не користувалося широким попитом.

— Двадцять шість!

— Двадцять сім!

— Двадцять вісім!

— Двадцять дев'ять!

Усі мовчали.

— Тридцять! — рішуче сказав юний Ковпервуд.

Аукціоніст — маленький худорлявий чоловік із виснаженим обличчям і скуйовдженим волоссям, з цікавістю і дещо недовірливо покосував на Френка (ні на мить, утім, не вмовкаючи). Напружений погляд хлопчика мимоволі привернув його увагу, і він якось відразу, сам не знаючи чому, сповнився довіри і вирішив: гроші у малого є (можливо, він син якогось бакалійника).

— Тридцять доларів! Тридцять доларів! Тридцять доларів за партію кастильського мила! Чудове мило! У роздріб йде по чотирнадцять центів шматок. Хто дасть тридцять один долар? Хто дасть тридцять один?

— Тридцять один! — пролунав голос.

— Тридцять два! — захопився Ковпервуд.

Торг відновився.

— Тридцять два долари! Тридцять два! Хто дасть за це чудове мило тридцять три? Сім ящиків прекрасного кастильського мила. Хто дасть тридцять три?

Мозок юного Ковпервуда напружено працював. Грошей у нього з собою не було, але його батько служив помічником касира в Третньому національному банку, і Френк міг послатися на нього. Все це мило, без сумніву, вдасться продати бакалійникові по сусідству з будинком, а якщо не йому, то ще якомусь крамареві. Адже знайшлися й інші, які хотіли придбати його за такою ціною. Тож чому б мило не купити Френкові?

Аукціоніст зробив паузу.

— Тридцять два долари — раз! Хто дасть тридцять три? Тридцять два долари — два! Дасть хтось тридцять три? Тридцять два долари — три! Сім ящиків чудового мила! Хто дасть більше? Один, два, три! Хто більше? — рука його знову піднялася в повітря. — Продано містерові...

Він злегка перехилився через стійку, з цікавістю заглядаючи в обличчя юного покупця.

— Френку Ковпервуду, сину помічника касира Третього національного банку, — твердим голосом промовив хлопчик.

— Гарзд! — сказав аукціоніст, підкорений його впевненим поглядом.

— Ви почекаєте, поки я збігаю до банку по гроші?

— Добре! Тільки недовго: якщо ви через годину не повернетесь, я знову пущу його на продаж.

Френк уже не відповів. Він вибіг за двері і насамперед помчав до бакалійника, чия крамниця була на відстані одного кварталу від будинку Ковпервуда.

Останні тридцять кроків він пройшов повільно, потім прибрав безтурботну міну і, увійшовши до крамниці, став очима шукати кастильське мило. Ось воно — на звичайному місці, того ж сорту, в такому ж ящику, як і «його» мило.

— Почім у вас шматок отого мила, містере Делрімпл? — поцікавився Френк.

— Шістнадцять центів, — з гідністю відповів крамар.

— Якщо я запропоную вам сім ящиків точнісінько такого ж товару за шістдесят два долари, ви візьмете?

— Точно такого?

— Так, сер.

Містер Делрімпл подумки зробив підрахунок.

— Так, мабуть... — обережно відповів він.

— І ви могли б сьогодні ж заплатити мені?

— Я дав би вексель. А де товар?

Містер Делрімпл був дещо здивований цією несподіваною пропозицією сусідсько-го сина. Він добре знав містера Ковпервуда, та й Френка теж.

— То ви візьмете мило, якщо я вам сьогодні його доставлю?

— Візьму, — відповів крамар. — Ви що ж, милом зайнялися?

— Ні, але я знаю, де його можна дешево купити.

Френк хутко побіг до батька. Операції в банку вже припинилися, але хлопчик знав там всі ходи і виходи. Він знав також, що містер Ковпервуд буде задоволений, якщо син заробить тридцять доларів. Хлопцеві потрібно було тільки позичити грошей на один день.

— Що трапилося, Френку? — підводячи голову від конторки, запитав містер Ковпервуд, побачивши свого розчервонілого і захеканого сина.

— Я хочу попросити у тебе в борг тридцять два долари, тату.

— А навіщо вони тобі знадобилися?

— Я збираюся купити сім ящиків кастильського мила. Я знаю, де його дістати, і у мене вже є на нього покупець. Містер Делрімпл бере всю партію. Він запропонував мені шістдесят два долари. А я купую за тридцять два. Якщо ти даси мені гроші, я миттю збігаю і заплачу аукціоністові.

Містер Ковпервуд посміхнувся. Ніколи ще його син не виявляв такої діловитості. Для хлопчика чотирнадцяти років він був напрочуд кмітливий і спритний.

ЗМІСТ

ФІНАНСИСТ	3
<i>Переклад О. А. Концевич</i>	
ТИТАН	363
<i>Переклад Є. М. Тарнавського</i>	
СТОЇК	749
<i>Переклад О. А. Юдіна</i>	